

**Posudok vedúcej diplomovej práce MgA. Kláry Vlasákovskej *Robotizace práce a její dopad* (Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy v Praze, Katedra genderových studií, 2020)**

Klára Vlasáková si za tému svojej diplomovej práce zvolila prít'azlivú a potenciálne špekulatívnu tému – robotizáciu práce, zároveň ju ale svojím feministickým kvalitatívnym výskumom s'ahuje na zem. Zavádzanie nových technológií do výroby a sveta všeobecnejšie sa vníma prevažne pozitívne a formulovanie nových otázok, ktoré sa snažia predvídať novú povahu sociálnych aj výrobných vzťahov, sa necháva na neskôr. Diplomandka však nechápe proces robotizácie ako nevyhnutný a výsostne technologický, ale ako niečo, čo sa utvára vyjednávaním medzi pracujúcimi, ich reprezentáciou (napr. odborovou), štátom a zamestnávateľmi (ako to konštatuje hneď v Úvode a rozvíja v teoretickej časti práce). Tento proces chápe ako problém verejnej politiky a – ak chceme – triednych vzťahov. Toto základné východisko – robotizácia je proces s otvoreným koncom – jej umožňuje pozrieť sa na problém jednak v technooptimistických víziách postpracovnej spoločnosti, ale aj z hľadiska významu práce v bežnom ľudskom živote a živote žien obzvlášť.

Teoretická časť práca je dobre sústredená na štyri ťažiskové oblasti: prácu a ideológiu práce, priemysel 4.0, premeny bankovníctva v súvislosti s priemyslom 4.0 a napokon na genderovú diferencovanosť bankového sektoru. Téma priemyslu 4.0 je „živé“ a pre všetkých zainteresovaných aktérov predstavuje výzvu. V tejto súvislosti chcem vyzdvihnúť, že Klára Vlasáková jasne ukazuje na doterajšiu nekompetenciu vlády ČR pochopiť procesy digitalizácie, automatizácie a robotizácie vo vzťahu k premenám trhu práce a priemyslu, resp. na stotožnenie sa s postojom zamestnávateľom vnímajúcich tieto procesy ako bezozbytku pozitívne (s. 17). Navyiac autorka práce ukazuje aj na selektívne netematizovanie problému odborovými zväzmi (s. 18 – 19) a v zásade spokojné uchopenie problému zamestnávateľmi, ktorých hlavným cieľom, zdá sa, je v tomto momente nevyvolávať paniku (por. s. 29). Toto rozkrytie postojov hlavných aktérov považujem v práci za podstatné.

Z hľadiska dostupnosti literatúry sa Klára Vlasáková – na rozdiel od väčšiny prác obhajovaných na tejto katedre – musela vyrovnáť s obmedzenou akademickou literatúrou vzťahujúcou sa priamo k téme jej práce. Vychádza teda síce z pomerne veľkého množstva štúdií týkajúcich sa premien trhu práce v dôsledku prechodu na tzv. Priemysel 4.0, ktoré pokrývajú krajiny OECD, Európu či USA (pre Česko je množstvo spracovaných štúdií malé). Zároveň však svoje pochopenie témy v teoretickej časti práce stavia aj na policy paperoch, časopisoch z oblasti bankovníctva a odborového organizovania a na informáciách z médií. Chcem oceniť, že diplomandka pochopenie problematiky získavala nielen štúdiom literatúry, ale aj sústavnou účasťou na odborných seminároch a konferenciách organizovaných aktérmi študovaných zmien. Ani pochopenie genderovej diferenciácie finančného sektoru a bankovníctva obzvlášť nezakladá diplomandka na českých štúdiách (ktoré neexistujú), ale kombinuje štatistické dáta o zamestnanosti v sektore, jej štruktúre a odmeňovaní v tomto sektore so zahraničnou výskumnou literatúrou, ktorá jej umožňuje odhliadnuť od deskriptivizmu výsledkov českých kvantitatívnych výskumov.

V metodologickej časti sa autorka práce dobre vyrovnáva s požiadavkami, ktoré na ňu kladie výskum v podobe prípadovej štúdie na jednej strane a zároveň potreba skúmané pracovisko

dôsledne anonymizovať na strane druhej. (V tej súvislosti sa ponúka otázka, či aj pomerne všeobecný názov práce súvisí práve s úsilím o čo najväčšiu nerozpoznatelnosť výskumného terénu.) Zároveň dobre a feministicky reflektuje aj nerovný vzťah medzi sebou ako výskumníčkou a účastníčkami výskumu, svojimi narátorkami a narátormi (s. 42) a aj zámerné i nezámerné spôsoby prekonávania tejto nerovnosti (s. 47). Klára Vlasáková podrobne diskutuje aj peripetie svojho výskumu – od otvorenia výskumného poľa, cez jeho zatvorenie až po pomerne tiahlu záverečnú epizódu týkajúcu sa možnosti nezverejniť prácu v elektronickom repozitári prác a dôsledky vyplývajúce z nutnosti zverejniť ju po istom časovom období. Oceňujem nielen vytrvalosť diplomandky v zdolávaní týchto výskumných prekážok, ale najmä to, že práve táto na poslednom mieste menovaná komplikácia je v predloženej práci podrobne opísaná a že autorka poukazuje na slabé miesta súčasnej univerzitnej legislatívy. Tá, síce s dobrým zámerom o transparentnosť v prideľovaní vysokoškolských titulov, sťažuje možnosť prevádzania utajených výskumov, resp. výskumov s citlivými informáciami, ktoré by mohli ohroziť či už účastníčky a účastníkov výskumu alebo výskumníčky a výskumníkov samotných.

Za dobré v práci tiež považujem to, že predtým, než diplomandka začne analýzu svojich dát, stručne a názorne ukazuje postup kódovania inšpirovaného zakotvenou teóriou. Častejšie sa pritom v diplomových prácach stretávame s obširným teoretickým vysvetlením kódovania, ktoré je však často odpojené od analytickej časti. Tu je tomu naopak – vysvetlenie je stručné, ale názorné.

Jadro práce spočíva nielen v analytickej časti, ale aj v dobrom vytvorení zázemia pre uchopenie dát v teoretickej časti, ktorá je pomerne rozsiahla. Diplomandka starostlivo pristupuje k výpovediam svojich narátoriek a narátorov, keď sa snaží ich výpovede dôsledne analyzovať a poukazovať tiež na možné alternatívne vysvetlenia svojich záverov. Analytická časť poukazuje na množstvo zaujímavých protirečení týkajúcich sa backofficovej práce v bankovníctve. K tejto časti dve stručné poznámky.

Zdá sa mi, že koncept genderu Joan Acker sa v analýze ukazuje ako umožňujúci vyťažiť viac významov a aj podstatnejšie významy, než koncept genderu West a Zimmermann, ktorý je východiskom teoretickej časti práce. Opätovné vracanie sa k rekonštrukcii genderovej segregácie, ako ju chápe Acker, ukazuje, že jej chápanie genderu v rámci organizačných štúdií je nosnejšie. V čom sa v práci potom konkrétne ukazujú prednosti chápania genderu podľa West a Zimmermann?

Ďalej, zdá sa mi, že pri interpretácii sa prehliadlo jedno zaujímavé genderové prevrátenie (ale možno aj genderové potvrdenie), keď sa interviewovaní muži – manažér a vývojár – viac krát vyjadrujú, že oni radovým zamestnankyniam v back office pomáhajú (s. 54 a inde), neriadia ich, resp. neurčujú jasne ich prácu technologickým zásahom. Ako by diplomandka interpretovala túto „pomoc“, a to najmä v kontexte faktického zbavovania sa akejkoľvek vlastnej agentnosti vo vzťahu k prebiehajúcim zmenám na pracovisku (por. napr. s. 64)?

Predložená diplomová práca nie je len záverečnou kvalifikačnou prácou, ale myslím, že môže nájsť svoje využitie aj v politickej oblasti. Dobre poukazuje na absentujúce politiky štátu, ale aj na medzery v pôsobení odborových organizácií v bankovníctve. To napokon dokladá aj

nesúhlasné stanovisko predsedu odborového zväzu k vhodnosti výskumu bankovníctva ako odvetvia, kde prebiehajú dôležité zmeny v súvislosti s Priemyslom 4.0. Preto by bolo vhodné zistenia práce šíriť ďalej – či už ponukou publikovania výstupov v časopise odborového zväzu alebo v časopise *Sondy* vydávaného Českomoravskou konfederácií odborových svazů, prípadne ich šíriť medzi tvorkyne a tvorcov politík v tejto oblasti. Toto je samozrejme potrebné starostlivo zvážiť najmä zoči-voči starosti o nepoškodenie účastníčok a účastníkov výskumu.

Klára Vlasáková pracovala na svojej diplomovej práci samostatne. Veľmi dôležité bolo zapojenie perspektívy nemeckého odborového indexu dobrej práce, s ktorým do pochopenia podmienok pracujúcich prišla a ktorý využila aj v analytickej časti práce. Jej celkové reflektovanie pohybu vo výskumnom teréne, dopadov vlastného výskumu a aj identifikáciu ďalšieho možného smerovania výskumu v oblasti premien práce v dôsledku priemyslu 4.0 považujem za zrelé.

Prácu odporúčam na obhajobu a navrhujem ju hodnotiť známku **výborne**.

Mgr. Ľubica Kobová, MA, PhD.

Praha, 10. februára 2020